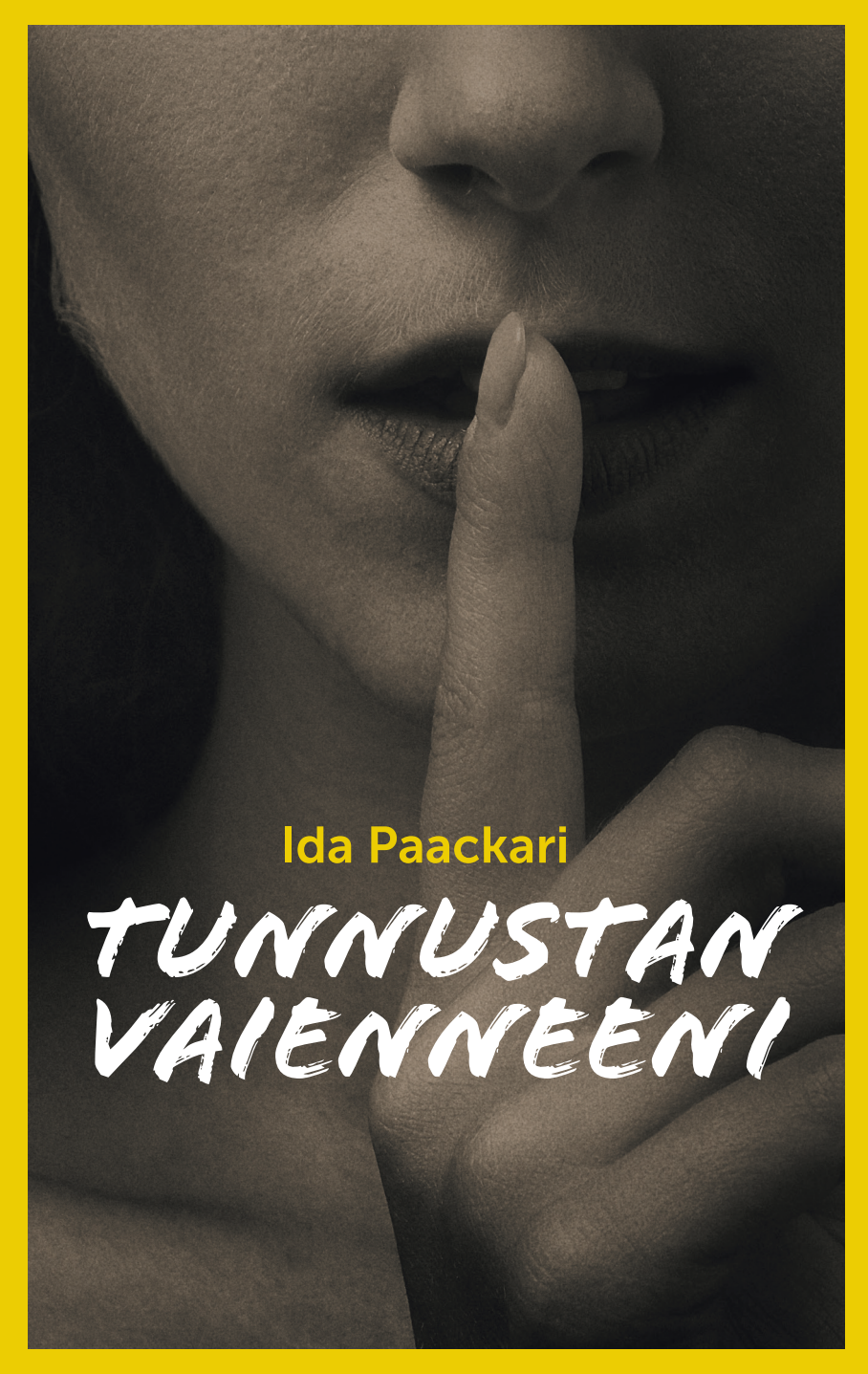

Ida Paackari

**TUNNUSTAN
VAIENNEENI**

TUNNUSTAN VAIENNEENI

IDA PAACKARI

TUNNUSTAN
VAIENNEENI

© 2026 Ida Paackari

Taitto ja kansi: Books on Demand

Kustantaja: BoD · Books on Demand, Mannerheimintie 12 B,
00100 Helsinki, bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273, 22763 Hampuri,
Saksa

ISBN: 978-952-89-1347-4

Vanginvartija Mirjam Mattilan muistoksi.

OSA I

SAAPUMINEN

Raili

Vartija leväyttää oven auki vaunuselliin, jossa olen elämäni ensimmäistä kertaa.

"No niin, siirrytäänpä sitten rauhallisesti yksi kerrallaan junan vieressä odottavaan linja-autoon."

Yritän hillitä pakokauhuani. Hiki valuu otsaltani silmiin; se kirvelee, nostattaa vedet niin, että minun täytyy räpytellä. Kostuneista niskavilloistani pakenee hikihelmi, kierii lapaluitteni lomasta selkärankaa pitkin ja solahtaa pakaroideni rakoon. Kutittaa, tekisi mieli raapia. Vaunussa on ollut sietämättömän kuuma. Ovesta tulvahtaa viileää ja raikasta ilmaa, jossa tuoksuu sade.

Yksi toisensa jälkeen naiset poistuvat junan käytävälle. Jotkut etuilevat ja harppaavat jalkojeni yli päästäkseen nopeammin ulos.

Alan täristä. Kiedon käsivarteni tiukasti kehoni ympärille. Viivyttelen vaunusta poistumista kapealla penkillä istuen. Jalkani eivät suostu liikkumaan.

Vielä kaksi ennen minua. Suuni on rutikuiva, kieleni tarttuu kitalakeen ja minua etoo. Nieleksin. Hengitystä salpaa, rintaa puristaa, ja junanvaunu alkaa kieppua silmissäni. Otan tukea kapean penkin reunasta. Tympeät vaunuseinät, joissa on moninaisten kulkijoiden raapustuksia, sumenevat näkökentässäni. Vedän hädissäni ilmaa keuhkoihini. Se on kuin nyhykäisy.

Edelläni poistumassa oleva, painijaa muistuttava nainen, jolla on punaiseksi värjätyt sotkuiset hiukset, räkäisee klimpin

vaunun seinään, liimaa siihen tupakantumppinsa ja kääntyy minuun päin.

"Ota rennosti, sisko. Seuraavalla kerralla sujuu jo paremmin. Totut tähän kyllä."

Yritän kiittää myötätunnosta: hymy värähtää. Enempään en pysty. Pyöräyttää ja oksettaa.

Säikky katseeni lennähtää vaunusta poistuvan naisen suuntaan, singahtaa takaisin vaunusellin seiiniin, jotka on täytetty rivoiin, ahdistavin piirustuksin ja kirjoituksin. Likaisen harmaalla lattialla on hiekkaa, karkkipapereita ja rutistettu tupakka-aski sekä lukematon määrä natsoja. Molemmilla puolin vaunuselliä on kapeat, puiset penkit. Olemme istuneet kylki kyljessä, polvet vastakkain loputtomalta tuntuvan junamatkan Lahdesta Turkuun ja sieltä Hämeenlinnaan. Osa naisista jäi Turkuun, vaunu tyhjenee Hämeenlinnassa.

Vaunun haju on jotain, jota en koskaan elämäni aikana ole kokenut. Kaikki tupakoivat. Myös minä. Moni varmaan poltti puolitoista tai jopa kaksi toppaa reissun aikana. Tupakan, virtsan, ulosteen ja vanhan viinan löyhkä, yhdistyneenä irtolaisen halpaan hajuveteen, on ollut suljetussa vaunussa tyrnävä. Irtolaisella oli maha sekaisin ja hän käytti vaunun oven nurkassa olevaa pyttyä jatkuvasti.

Katsahdan penkkien välissä olevaa pientä ikkunaa, joka on peitetty vanerilevyllä.

Penkin alla jaloissani nököttää pieni tapestry-kankainen matkakassi, jonka ostin alkuvuonna, kun olin saanut tammi-kuun palkan. Kassissa on aidosta nahasta ommellut kädensijat ja kulmavahvikkeet. Olin pitänyt sitä käytännöllisenä ja sopivan kokoisena lyhyelle matkalle. Miten olinkin ihastunut riikinkukon komeasta pyrstöstä motiivinsa hakeneeseen kuviointiin! Nyt laukku vaikuttaa pröystäilevältä ja täysin sopimattomalta tälle matkalle.

Vedän kassin lannistuneena esiin, sormeni puristuvat salkojen ympärille. Nousen ylös ja astun junan käytävälle kuin unessa. Pari askelta vielä ja olen vaunun ulko-ovella. Vedän ahnaasti keuhkoihini kosteaa syysilmaa.

Taivas on musta. Sataa suihkuamalla. Ei tuule, sade putoaa suoraan taivaasta alas. Laiturilamppujen valoa vasten sade näyttää tulevan lampuista: ne ovat valtavia kattosuihkuja.

Värähdän. Jokin lampuissa saa minut ajattelemaan Auschwitzin suihkuhuoneita. Onko siitä vasta viisitoista vuotta, kun juutalaiset vapautettiin? Muistan vieläkin ne kammottavat uutiskuvat. Oliko sellaista todella tapahtunut muiden valtioiden tietämättä ja puuttumatta mitenkään?

”Eipäs jäädä siihen haaveilemaan, ripeästi vain eteenpäin ja linja-autoon ensimmäiselle vapaalle paikalle. Valtio tarjoaa tämän ajelun. Rouva tekee hyvin ja nauttii maisemista!”

Huomaan toisen vartijan virnistävän kollegansa sutkautukselle. Vartijat muodostavat kujan junan ja linja-auton välille. Otan tukea vaunun ovenpielessä olevasta tangosta, puristan toisessa kädessäni matkakassiani ja laskeudun kolme askelmaa asemalaiturille sääret vavisten. Ponnistan linja-auton portaalle, vilkaisen sisälle ja rekisteröin nopeasti kolme asiaa: lähimmän vapaan paikan, sen, että kyseinen istuin ei ole irtolaisen vieressä ja sen, että auton perällä istuva lätsäpäinen mies tuijottaa minua vino, kovin tuttavallinen hymy huulillaan.

Lysähdän vapaalle penkille, ikkunan viereen. Ikkunasta ei taaskaan näy ulos.

Sydämeni hakkaa kuin lampaan saparo.

”Vittu, sulle ei meikän seura kelpaa, vai? Ootko olevinas liian hieno porukkaan? Haista paska, vitun hienostoämmä!” irtolainen sammaltaa käytävän toiselta puolelta ikkunapaikalta ja huitaisee kädellään suuntaani sanojensa painoksi.

Mies auton takaosassa hekottaa.

Niskaani alkaa pistellä. Tunnen aina, olen tuntenut lapsesta asti, jos joku katsoo minua vihaisesti. Kuin mäkärät purisivat; pistävä ja polttava kipu, joka lakkaa kyllä, kun maltan vain olla.

En käänny katsomaan taakseni. Katsomattakin tiedän, kuka nauraja on.

Linja-auton ovet sulkeutuvat vihamielisesti sihahtaen.

Vartijat

Toimistoselli sijaitsi toisessa kerroksessa, pääportaikon lähellä. Sen vieressä oli silitysselli, jossa valmisteltiin vapautuvan vangin vaatteet. Sille ei tänään, syyskuun ensimmäisen päivän iltamyöhällä 1960, ollut tarvetta.

Ylivartija Pekka Lahtinen ja vartija Maria Mikkola istuivat toimistosellin pöydän ääressä. He selasivat asiakirjoja ja tarkistivat vielä kerran saapuvien vankien tietoja ja heidän asuttamissuunnitelmiaan.

Transistoriradio, Akkordin tummanpunainen Peggie, soitti sivupöydällä hiljaa iskelmää. Radion verhoilu oli monien käsien likaama ja sen nahkainen kantohihna oli poikki. Metro-tyttöjen *Unikuvan* ensitahdit alkoivat.

Sivupöytään nojaillut nelikymppinen Lämsä oli muuttanut Taivalkoskelta Hämeenlinnaan työn perässä muutama vuosi sitten. Hän käänsi radion ääntä kovemmalle ja alkoi laulaa kahvikuppia mikrofonina suunsa edessä pitäen: ”*Kuin uni-kuva kaunein, tuo aika on. Sen onnelliset päivät jäi muistohon... Vaan uni kaunis päättyi, se kestä ei. Ja sinun tiesi luotain pois kauas vei!*”

"Nyt päättyy tuo saatanan joikusi, Lämsän perkele!" rähähti Asikainen, joka pyyhälsi toimistoselliin tarkastuskierrokseltaan.

Huoneeseen pelmahti miehen mukana pistävä hien ja eltaantunut valkosipulin haju.

"Onpa äijällä pinna kireällä."

Lämsä veti virneen kasvoilleen.

"Saatana, olisi itselläsikin, jos olisit ollut kierroksella laitamassa ruotuun noita horoperseitä etkä täällä latkimassa kahvia!"

"Asikainen", murahti Lahtinen painavalla äänellä ja sinkosi tuiman katseen miestä kohti.

Puhuteltu läjyytti virkalakkinsa pöydän kulmalle ja puhalsi pahimmat höyryt suurieleisesti: ravisteli hartioitaan, pyöräytti päätään niskan kautta ympäri niin, että kaularanka rusahteli epämiellyttävästi. Pistävä hienhaju lisääntyi.

Asikainen käännähti sivupöytää kohti. Hän tyrkkäsi Lämsää väistymään, tempasi pois kahvipannun myssyn ja tarttui pannun sankaan tyhjentäen viimeiset sumpit poroineen kuppiinsa äkäisellä ranneliikkeellä. Mies rojahti tuoliin niin, että pöytä, jonka ääressä Lahtinen ja Mikkola istuivat, heilahti. Lahtinen rypisti otsaansa.

"Voisit laittaa uutta tulemaan", ehdotti Lämsä.

"Laita itse, akka. Kahvinkeitto ja ruoanlaitto on muijien puuhaa. Laittakoon Mikkola, sillä on hamekin päällä, vaikka leikkii vanginvartijaa."

"Nyt suu poikki molemmat!" Lahtisen äänensävy ei jättänyt tilaa jatkaa.

"Mikäs Leppäkoskella oli hätänä?" Lahtinen käänsi keskustelun tehtävään, jota Asikainen oli ollut suorittamassa. Anita Leppäkoski, kaksoismurhasta elinkautista vankeutta suorittamassa ollut nelikymppinen nainen, oli napsauttanut

hälytysläpän auki vartti sitten. Kun läpän avasi, kello kilahti. Heti Leppäkosken soiton perään monet muutkin vangit alkoivat rimputella. Kellon tauoton helähtely oli kiihdyttänyt Asikaisen itselleen tyypilliseen vankien kyykytysraivoon jo ennen kuin hän oli ehtinyt kolmanteen kerrokseen, Leppäkosken sellin ovelle.

Kolmannessa kerroksessa oli tänä iltana jo aiemmin ollut normaalia levottomampaa. Ovien sulkemisen aikaan useampi oli yrittänyt eri keinoin viivyttää selliin asettumista. Vartijat ennakoivat, että lähipäivinä tapahtuisi jotakin, josta vangit ovat tietoisia. Mahdollisesti suunnitellaan järjestyshäiriötä? Tai huumeita liikkuu normaalia enemmän? Joku yrittää karata?

Vartijat ovat olleet kierroksillaan entistäkin valppaampia. Ratsioita on tehty normaalia enemmän. Pienimpäänkin poikkeamaan on puututtu välittömästi.

”Ei sillä mikään hätä ollut. Kunhan vaati päästä lääkärille. Sanoin, ettei tämä ole mikään toivomuslaitos ja että hän pääsee aamulla tapaamaan sairaanhoitajaa, jos katsomme sen aiheelliseksi vielä aamulla ja jos sattuu olemaan aikoja. Käskin olla hiljaa tai laitan hänet karhunkoppiin yöksi. Muut kellonsoittajat hiljenivät nopeasti, kun kuulivat, mitä sanoin Leppäkoskelle”, hörähti Asikainen ja raapi hetken haaroväliään.

Vankilarakennuksen holvattua pohjakerrosta kutsuttiin maa-kerraksi. Siellä sijaitsivat matkasellit, joissa yövyttiin sekä saavuttaessa että lähdettäessä. Maakerran perällä oli neljä rangaistusselliä. Niiden etupuolessa oli karhunkoppi, kolmella ovella varustettu eristysselli.

Vangit pelkäsivät karhunkoppia. Sinne joutuminen tiesi ankaraa rajoitusta erilaisiin arjen etuihin: muista kontakteista eristämisen lisäksi vaatteiden ja tarvikkeiden minimoimista tai peräti vaatteettomana sellissä pitämistä, ruoka-annoksen

pienentämistä tai vedelle ja leivälle laittamista, ellei peräti kokonaan ilman ruokaa olemista tietyn ajan. Se tarkoitti myös tupakointikieltoa, kirje- ja tapaamisoikeuksien rajoittamista ja muita säännöstelyjä. Karhunkopin viimeistä, kalteriovea, vartijat aukkaisivat harvemmin. He antoivat ruoan vangille kalterioven vieressä olevaan kaukaloon. Moni vartija pelkäsi silti tänne menemistä, vaikka vanki oli lukitun kalterioven takana, kun vartija laittoi ruokakaukaloon einestä.

Useasti karhunkopista omaan selliin palautettu oli muuttunut ärhäkästä reuhaajasta hiljaiseksi, ahdistuneeksi ja omissa oloissaan lymyäväksi ihmisraunioksi, joka näki painajaisia valveillakin. Turkuun vankimielisairaalaan lähteminen oli joillakin ollut edessä karhunkopin jälkeen. Turusta ei juuri ollut paluuta tavalliselle selliosastolle.

”Keskitytään nyt saapuvaan ryhmään. He ovat kohta portilla.”

Lahtinen tarkasteli hetken tiiviisti Asikaista. Miehen toistuvat ylilyönnit olivat viimein vakuuttaneet Lahtisen, että Asikaisen kanssa piti keskustella vakavasti. Asikaisen tapa toimia vankien ja muun henkilökunnan kanssa loi jatkuvasti lisäjännitteitä, joita täällä ei tarvittu.

”Linja-auto on miltei täynnä miehiä. Joukossa on pari vankilan vaihtajaakin, joista toinen jatkaa huomisaamuna matkaa Pelsoon, toinen jää meille. Suurin osa miehistä on tuttujamme, mutta on siellä jokunen uusi tutkintalainenkin sekä pari sakkolaista. Saatte osastoille seitsemän naisvankiakin, vartija Mikkola.”

”Onko uusia linnanheittoja? Jotain silmänruokaa meille miehille miehille kenties?” Asikainen kysyi ja veti etusormellaan tukevan klöntin nenästään. Hän tarkasteli sitä kiinnostuneena, laittoi sen kielensä kärjelle ja maiskutteli hetken katsellen tiiviisti Mikkolaa.

Mikkola päästi vajaan kahvikuppinsa kilahtaen lautaselle, kuin olisi nähnyt kahvissa jotakin inhottavaa. Hän kohensi ryhtiään vieläkin suurempaan, jos mahdollista, ja naulitsi katseensa edessään oleviin papereihin.

”Kaksi on tutkintalaista, toinen murhasta ja toinen törkeästä kavalluksesta epäilty. Lisäksi yksi sakkolainen, joka tulee vankeuteen vain kuudenkymmenen markan sakon takia...”

Mikkola huokasi ja jatkoi: ”Ja murhasta epäilty on pelkkä lapsi.”

”Vartija Mikkola sympatiseeraa näitä naisia ihan turhaan. Ei heitä huoli sääliä. Ovat jo äidinmaidossa imeneet itseensä rikolliset geenit. Tuossakin saapuvassa naisten erässä on taa-tusti monta entistä tuttuamme. Tosiasia on, että suurin osa tulee takaisin, kun täältä lähtee, vaikka kuinka yritämme heidät parantaa takaisin yhteiskuntakelpoisiksi kansalaisiksi.”

Kukaan ei kommentoinut Lämsän huomautusta. Se oli niin totta.

Toimistosellin kellon viisari rasahti äänekkäästi täyden tunnin merkiksi. Tuolien jalat raapivat vernissattua lankkulattiaa vasten, kun vartija yksi toisensa jälkeen nousi pöydän äärestä ja painoi virkalakin päähänsä. Vartijat astuivat toimistosellistä toisen kerroksen aulaan, jatkoivat siitä määrätietoisesti seinää kiertäviä kierreportaita alas, kohti maakertaa.

Lämsä napsautti radion kiinni. Carl-Erik Creutzin miellyttävä ääni katkesi kesken merisään selostuksen.

Keskushallin aulassa Lämsä pysähtyi vilkaisemaan eri kerroksissa olevia sellirivistöjä. Vankilarakennuksen keskellä oli alimmasta kerroksesta ylimpään ulottuva avoin keskushalli, joka mahdollisti valvonnan ja tarkkailun. Sen reunamilla kiersivät rautakaiteiden reunustamat sellikäytävät.

Nopea silmäys eri asuinkerroksiin vahvasti Lämsälle, että kaikki tuntui olevan kunnossa. Sellikäytävien ovisyvennykset näyttivät normaalilta, kaikki ovet olivat kiinni niin kuin piti-kin. Kukaan ei paukuttanut ovea. Yksikään ei kilistänyt kelloa.

Lämsä tiesi, että vankilan nurkissa lymysivät itseään pidättelevä raivo, leppymätön viha sekä toivo paeta, kun suunnitelma olisi valmis ja hetki otollinen. Tyynesti odotti myös kosto, joka tiesi kohteensa: jonakin hetkenä se olisi valmis ryhtymään toimeen.

Lämsä paineli levottomuutta tuntien portaisiin muiden vartijoiden perässä.

Raili

”Hyvää iltaa ja tervetuloa Hämeenlinnan kuritushuoneelle. Olen ylivartija Lahtinen ja otan tänään naisvangit vastaan vartija Mikkolan kanssa. Miesvankien vastaanotossa ovat tänään palveluksessa vartijat Asikainen ja Lämsä.”

Ylivartija Lahtinen on pitkä, harteikas ja hoikka mies. Hän nousi vaivattomasti, yhdellä harppauksella, auton etuosaan, josta kuljetusvartijat poistuivat.

Panin merkille, että puheensorina taukosi linja-autossa välittömästi, kun Lahtinen nousi autoon. Ylivartija Lahtinen seisoo linja-auton edessä kuin se, jolla on valta, minä ajattelen penkissäni. Hänen äänensä on kuuluva ja selkeä. Hänen katseensa vaeltaa rauhallisesti auton etuosasta taakse ja palaa yhtä kiireettömästi takaisin. Jokin auton perällä saa Lahtisen katseen singahtamaan takaosaan uudelleen. Mies kurtistaa hieman otsaansa, hänen suunsa tiukkenee.

MENNEISYYS EI PYSY HAUDATTUNA, KUN SANAT ALKAVAT HENGITTÄÄ.

Ella saa vuosia äitinsä kuoleman jälkeen käsiinsä nipun muistikirjoja: hän avaa oven tarinaan, jota ei koskaan kerrottua ääneen. Samalla hän tulee avanneeksi oven omaan pimeyteensä: kirjoitukset nostavat pintaan kaiken sen, minkä Ella luuli jättäneensä taakseen — ja hän tunnistaa omassa elämässään jäljet, joita ei tiennyt kantavansa.

Mitä kaikkea äiti yritti suojella? Mitä hän pelkäsi?

Muistikirjojen sivuilta paljastuu elämä vankilan varjoissa, salaisuuksien ja selviytymisen keskellä — ja rakkaus, joka kantoi kaikesta huolimatta. Elämä kietoutuu vuosikymmenten mittaiseen ketjuun, joka on kulkenut äidiltä tyttarelle — vaikenemisena, häpeänä ja selviytymisenä.

Ida Paackarin esikoisteos yhdistää vahvan tarinankerronnan, oivaltavat havainnot ja eläytyvän kielen tavalla, joka kutsuu lukijan pysähtymään ja ajattelemaan. Tarina jää mieleen vielä viimeisen sivun jälkeenkin.

BoD

9 789528 913474